

RUSÇA VE TÜRKÇEDE ÖN EKLER KAVRAMINA DİL BİLİMSSEL BİR YAKLAŞIM

A Linguistic Approach to the Concept of Prefixes in Russian and Turkish

Arş. Gör. Muhammed TAŞKESEN LİGİL Kafkas Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri Bölümü

Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı taskesenly25@mail.ru

ÖZ

Bu çalışmada, öğretim amaçlı olarak Rus dilindeki ön ekli fiillerin Türk dilindeki karşılıkları dilbilimsel bir yaklaşımla incelenecektir. Makalede, farklı dil ailelerine mensup, sentaktik (söz dizimsel) ve morfolojik (biçimsel) açıdan birbirinden farklı yapılara sahip olan Rusça ve Türkçenin karşısalsal çözümlemesi yapılacaktır. Fiillere getirilen ön ekler, yabancı dil olarak Rusça öğrenen bireyler için bu dilin gramerinin önemli öğelerinden birisidir ve fiil kategorisinin en zor konularından birini teşkil etmektedir. Rusçadaki ön ekler, sadece hareket fiilleriyle sınırlı değildir; Rus dil sisteminin önemli unsurlarından birisidir. Türkçe, sondan eklemeli bir dil olduğundan Rusçada olduğu gibi yapısında fiillere getirilen morfeimler olan ön ek kavramını bulundurmaz. Fakat Türkçede karşımıza çıkan bazı kullanımlar zaman zaman araştırmacıları, Türkçede ön ek vardır yanlış yargısına götürmüş, ya da en azından olabileceğini düşündürmüştür. Bu makalede, Rusçada fiillere getirilen morfeimler olan ön eklerin Türkçedeki karşılıkları sebepleri ve sonuçlarıyla birlikte incelenecektir. Rusçadaki ön eklerin Türkçedeki anlamsal karşılıkları, zıt anlamlı eşdeğerlikleri, fiillerin oluşturulması için kullanılan morfolojik yöntem, dil sistemlerinin yapısal ve tipolojik karşılaştırılması ve diller arasındaki farklılıklar ve benzerlikler analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ön ekli fiiller, farklı yapıları diller, karşısalsal çözümleme, morfeimler, morfolojik yöntem

ABSTRACT

In this study, Turkish language equivalents of the prefixed verbs in Russian language for teaching purposes will be examined in a linguistic approach. In this article, it will be analyzed opposing analysis of Russian and Turkish languages, which have different structures in terms of syntactic and morphological aspects belonging to different language families. The prefixes given to the verb are one of the most important items of grammar for the individual learning Russian as a foreign language and constitute one of the most difficult subjects of the verb category. Prefixes in Russian are not limited to actions only; It is one of the important elements of the Russian language system. Turkish does not include the concept of prefixing, which is morphemes brought into action as if in Russian language, since it is an articulate language. However, some of the uses that came up against the Turkish occasionally led researchers to think that it might have been the prejudice to the wrong judge, or at least to the Turkish. In this article, the prefixes, which are the morphemes introduced in Russian, will be examined together with the reasons and results of the Turkish equivalents. The semantic equivalents of the prefixes in Turkish, their equivalents, the morphological method used to construct the verbs, the structural and typological comparisons of language systems, and the differences and similarities between languages will be analyzed.

Key words: Prefixed verbs, different structured languages, Interactive analysis, morphemes, morphological method

GİRİŞ

Rus dili ve Türk dili; dil aileleri ve yapıları bakımından birbirinden farklı iki dil ailesine mensuptur. Rusça; Hint- Avrupa dil ailesinde, Slav Dilleri grubunun Doğu Slav Dilleri alt grubuna ait dillerden biridir. Türkçe ise; Ural-Altay dil ailesinin, Altay grubuna ait bir dildir. Dil aileleri farklı olan bu iki dilin gramer yapıları da birbirinden farklıdır. Rusçada olan bir özellik Türkçede olmayabilir ya da tam tersi yaşanabilir. Rus dili sondan ve önden eklemeli bir özelliğe sahipken; Türkçe ise sondan eklemeli bir özelliğe sahiptir. Durum böyle olunca bu iki dilin morfoloji (biçimbilgisi) ve sentaks (cümle dizimi) özellikleri birbirinden farklıdır.

Tıpkı diğer diller gibi Türkçe de ortaya çıktığı andan itibaren yabancı dillerle ilişkiler kurmuş ve bu dillerin etkisinde kalmıştır. İlk olarak, İslamiyet ile birlikte Farsça ve Arapça dilleri Türkçe üzerinde etkilerini hissettirmiş, daha sonra Fransızca ve İngilizce başta olmak üzere batı kaynaklı dillerin etkisi açıkça görülmeye başlanmıştır. Bu etkileşim esnasında diğer dillerden Türkçeye giren yabancı unsurlardan biri de ön eklerdir. TDK Türkçe Sözlükte ön ek; “*Bazı yabancı dillerde kökün önüne gelerek kelimeye belirli bir anlam katan ek: anormal, biçare, nadan (bilgisiz, cahil) gibi.*” şeklinde tanımlanır. (TDK Yayınları, 2011)

Rus dilinde fiillere getirilen morfeimler olan ön ekin farklı tanımları karşımıza çıkmaktadır. Rus dil bilimci Шанский ‘e göre ön ek; “Kökün önünde bulunarak, eklendiği kelimeye yeni ve farklı anlamlar kazandıran, en küçük kelime parçası ön ektir. Morfem görevi gören ön ek, kelimenin oluşumuna yardım eder.” Başka bir deyişle, “kökün önünde bulunarak, sözcüğün gramer yapısını ve sözcüğün anlamını değiştiren eke ön ek denir.” (Шанский, 1959: 98,99) Diğer bir Rus dil bilimci olan Баранов’a göre ön ek; bir kökün önüne getirilen ve sözcüğe yeni anlamlar katan morfeimlerdir. Ön ekler yardımıyla yeni kelimeler türetilir. Örneğin *в- (içeriye doğru)* ve *вы (dışarıya doğru)* - ön ekleri, *вбежать* ‘koşarak içeri girmek’, *выбежать* ‘dışarı koşmak’; *вползти* ‘sürünerek girmek’, *выползти* (sürünerek) *çıkma*; *gibi fiillere eklenerek hareketin yönünü, nereye doğru yapıldığını bize bildirir. Пепенуать* ‘yeniden yazmak’, *перевелуть* ‘yeniden badanalamak, temize çekmek’ *перезрываются* ‘yeniden gruplaşmak’, *gibi fiillerin önüne gelen ‘не-’ ön eki ise, bir eylemi tekrar yapma anlamı taşır.* (Баранов, 1984:37)

Prefiksli (ön ek) fiiller, genellikle Rusçada anlatılan olayın zihinde daha doğru canlandırılmasını sağlamaktadır. Eylemin yönünü, bir süreliğine yapıldığını, bir kereye mahsus olduğunu veya bahsi geçen somut bir şeye bağlı olduğunu aktarır. Edebiyatta ve konuşma dilinde prefiksler kullanıldığı zaman anlatmak istediğimiz düşünce berraklaşır ve tam bir netlik kazanır. Prefikslere hâkim olmak ve bildiğimiz fiillerin prefiksli çeşitlerini anlamak, Rusçayı ana dili Rusça olan kişiler gibi doğru anlamaya ve doğru kullanmaya yardım edecektir. Ayrıca Rusçada geniş yer tutan ‘*aspekt, вид, görünüş*’ kavramının anlaşılmasında ön eklerin rolü oldukça büyüktür.

Rus ve Türk dilleri, morfolojik (biçim bilgisi) ve sentaktik (cümle dizimi) açıdan birbirinden farklı dillerdir. Rus dil bilgisi sisteminde çok geniş kapsamlı olan ön ek kavramı Türk dilinde yoktur. Dolayısıyla Rus dilindeki ön ekli fiillerin Türk dilindeki anlamsal karşılığı da farklıdır. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğundan yapısında fiillere getirilen morfeimler olan ön ek kavramını bulundurmaz. Fakat Türkçede karşımıza çıkan bazı kullanımlar zaman zaman araştırmacıları, Türkçede ön ek vardır yargısına götürmüş, ya da en azından olabileceğini düşündürmüştür. Bununla birlikte pekiştirme ünsüzünün kullanılışı, dilimize kendi dillerindeki şekilleriyle giren ve ön ek bulunduran bazı kelimeler, kimi kelimelerin önünde görülen ön ses, yabancı bir ön ekle Türkçe bir kelimenin birleşmesi sonucu türetilmiş yapılar gibi dil unsurları da araştırmacıları Türkçede ön ek vardır yanlış yargısına götüren durumlardandır. Bu kullanımların bizi Türkçede ön ekin var olduğu sonucuna ulaştıramayacağı tespiti, Hatice Şahin’in “*Türkçede Ön Ek*” isimli makalesinde sebepleri ve örnekleriyle açıklanmıştır. Şahin adı geçen makalesinde Türkçede ön ek kavramının olmadığını şöyle anlatır: *Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için kelime işletiminde ve türetiminde sürekli son ekleri kullanır. Türkçede ön ek*

yoktur. Türkçe tarihi boyunca yabancı dillerin etkisinde kalmış önceleri Arapça ve Farsça daha sonraları Fransızca ve İngilizce gibi dillerden çok sayıda kelimeler almıştır. Bu kelimeler arasında ön ekli kelimeler de vardır. Bu durum Türkçede ön ekli kelimelerin kullanılmaya başlamasına yol açmıştır. Bunun yanında yabancı kelimelere karşılık bulma çalışmalarında ön ekli kelimeleri Türkçeleştirirken birleşik kelime kurma yoluna da gidilmiştir. Türkçedeki bu birleşik kelimeler zaman zaman ön ekli kelimeler gibi algılanmış ve Türkçede ön ek var mıdır sorusunu gündeme getirmiştir. (Şahin, 2006: 65-77.)

Türkçede karşımıza çıkan pekiştirme durumunda sözcük kökünün önüne gelen pekiştirme ünsüzü, bir ön ek gibi görülebilir. **Bembeyaz, pespembe, masmavi, sımsıcak gibi.** Bunun yanında ikilemelerde de bazı sesler, kelime başında kullanılıp bir ön ek izlenimi uyandırabilir. **Elbise melbise, sandalye mandalye, ev mev** gibi. Ayrıca Türkçede bazı kelimelerin başında görülen ön sesler de, ön ek gibi algılanabilir. **Ildız-yıldız, ilan-yılan** gibi. Bu örneklerde dikkat etmemiz gereken nokta, ön ek izlenimi uyandıran bu seslerin ön ek değil; ön ses olmalarıdır. Çünkü; ön ekler, anlamları olan ve önüne geldikleri kelimelere bu anlamları katan eklerdir. Hâlbuki yukarıdaki kullanımlarda bu sesler, kelimenin anlamını pekiştirme, kuvvetlendirme gibi görevleri yerine getirirler. (Şahin, 2006: 72)

Türkçede ön eklerin de var olduğu düşüncesini ortaya çıkaran kelimelerin öncelikle geldiği dildeki yapısını incelemek doğru bir tutum olacaktır. Birleşik kelimelerin dilimize çevrildiği örnekler ile ön ekli kelimelerin dilimize çevrildiği örnekler dilimizde aynı biçimde ele alınmaktadır. Başka bir deyişle ön ekli izlenimini uyandıran Türkçe kelimelerin hepsinin kendi dillerindeki karşılıkları ön ekli kelimeler değildir. Bunun yanında ön ekli kimi yabancı kelimeleri dilimize çevirirken dilimizin başka karşılama yöntemlerini de kullanırız. **A-** ön ekli kelimeler, dilimizde dış kelimesiyle kurulan birleşik isimler ya da **ol-** fiilinin olumsuz yapısıyla kurulan birleşik fiil yapısıyla ya da yokluk bildiren **-sız** ekiyle türetilen kelimelerle karşılanmaktadır. **Ametal** metal olmayan, **amorf** biçimsiz, **amoralizm** töre dışıcılık, ahlak dışıcılık gibi, **İnter-** ön ekli kelimelerde de aynı durumla karşılaşırız. **İnternasyonal** uluslar arası. Bunun yanında birçok örnekte ön ekleri karşılayan kelimeler birleşik yapının önünde kullanılmaktadır. Bu örnekler, dilimize olduğu gibi çevrilen örneklerdir. **İzobar** eşbasınç, **kontratak** karşı atak, **otokritik** öz eleştiri, **poliandri** çok kocalılık gibi. İlk bakışta ön ekli olduğu düşünülen dolayısıyla Türkçede de ön eklerin bulunduğu izlenimini uyandıran bu kelimeleri incelediğimizde dikkat etmemiz gereken çok önemli bir nokta karşımıza çıkmaktadır. Batı dillerindeki ön ekler, anlamları olan ancak tek başlarına kullanılmayan bağımlı birimlerdir başka bir deyişle eklerdir. Bu ekler, dilin diğer unsurları gibi anlam taşımayan, çekime girmeyen ancak yeni anlamda kelimeler türeten parçalardır. Dilimizde ön ek gibi kullandığımız birimler ise anlamları olan, tek başlarına kullanılabilen, çekime girebilen, türetme eklerini alarak yeni yapılarla ve anlamlara bürünebilen, ek özelliği taşımayan bağımsız birimler başka bir deyişle kelimelerdir. Bu yüzden dilimizdeki yabancı kelimelere karşılık olan bu kelimeleri türemiş kelimeler değil; birleşik kelime saymalı ve dilimizde ön ek izlenimi uyandıran birimlerin ön ek değil bağımsız birer kelime olduğunu bilmeliyiz.

Rusça öğrenmeye başlayanlar ön eklerle ilk defa hareket fiilleri konusunda karşılaşır. Ancak Rusçadaki ön ekler sadece hareket fiilleriyle sınırlı değildir, Rus dil sisteminin en önemli unsurlarından birisidir. Fiillere getirilen ön ekler, yabancı dil olarak Rusça öğrenen bireyler için bu dilin gramerinin önemli öğelerinden birisidir ve fiil kategorisinin en zor konularından birini teşkil etmektedir. Burada belirtilen güçlükler; ön eklerin çeşitliliğinden, aynı ön ekin hem aspekt yani görünüş oluşturmaya, hem fiille birlikte kullanılan prepozisyon ve isim halini belirtmesi, hem hareket fiillerine getirildiğinde hareketin yönünü tayin etmesi hem de geldiği fiilin anlamını değiştirmesinden ileri gelmektedir. Aynı ön ekin yukarıda saydığımız bütün bu işlevlerinin yanı sıra bir de mecaz anlamda kullanımının bulunması yabancıların bu ekleri kavramasını daha da zorlaştırmaktadır.

Rusça ön ekli fiiller, Rus dilini öğrenen yabancı bireylere her zaman çeşitli zorluklar yaşatır. Peki, bu durumun sebebi nedir? Birinci neden olarak Rus dilinde diğer dillere kıyasla çok fazla ön ekin olmasını, ikinci neden olarak ise neredeyse tüm fiillerin diğer ön eklerle etkileşim içinde olmasını ve birbirine bağlı olmasını bu sayede çeşitli anlamlar kazanmasını sayabiliriz. Rusça ön ekli fiilleri öğrenmeye başlayan öğrenciler sık sık, bütün bu ön eklerin gerçekten kullanılıp kullanılmadığını ve ön ek kullanmadan Ruslarla anlaşmanın mümkün olup olmadığını sorarlar. Şunu bilmek gerekir ki, günlük konularda zamir kullanmadan Ruslarla anlaşmak tabii ki mümkündür, fakat kendi fikrini net ve açık olarak ifade etmek mümkün değildir. Düzgün bir yazılı metniyse ise ön ekleri bilmeden oluşturmak tamamen imkânsızdır. Doğal olarak Rus dil sisteminin bel kemiği olan ön ekleri iyice özümsemek günlük iletişimde çok büyük kolaylıklar ve avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca her kelimede ön ek ve kökü birbirinden ayırmak ve ön eklerin ana anlamlarını bilmek son derece önemlidir, çünkü bu sayede cümle ve metinler daha kolay anlaşılır.

Rus dilinde, yapım eklerini ön eklerden ayıran, yani kelimenin temel parçası, kökten önce bağlanan ön ek ve kökten sonra bulunan son ekler, Türk dilinde sadece kökten sonra gelir, bu da Rus dilini Türk dilinden ayıran önemli bir faktördür. Yapım eki elementlerinin (sözcük türetiminin) böylesine ters bir durum oluşturması Rusçada çok büyük önem taşıyan ön eklerin Türkçede bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden Rusçada çok yaygın olan ve kullanılan yapım ekleri olarak rol oynayan kelimenin anlamını değiştiren ön ekler, iç ekler, son ekler Türkçenin kelime türetimine (oluşumuna) sistemine tamamen yabancıdır. Bu bağlamda, Rusçadaki fiil ön eklerin anlamlarının bilinmesi Türkçeye aktarılmasında önemli etkindir. (Bogdan, 2011: 531)

Ersoylu, adı geçen makalesinde Türk dilinde Batı dillerinde olduğu gibi bir ön ek kavramının olmadığını ileri sürerek şu açıklamalarda bulunmuştur: *Bu incelemelerde gerek ele alınan eklerden gerek verilen örneklerden hemen anlaşılabilceği üzere çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan, yabancı dilden ekli yabancı kelimelerin yalnızca son ekleri söz konusu edilmiştir. Oysa Türk dilinin ilişkilerde bulunduğu Batı dillerindeki pek çok kelimenin başında da ön ek adı verilen çeşitli dil unsurları, değişik işlevleri ile yer almaktadır. Fakat Türk dilinde Batı dillerindeki kelimelerde olduğu gibi ön ek denilen unsurlar bulunmamaktadır. Bu yüzden, Türkçeye geçen ve ön ek taşıyan Batı kaynaklı yabancı kelimelerin başındaki dil unsurunun, aynı bitişik diziliş, yazılış sırası içinde Türkçe bir ekle karşılanması elbette mümkün değildir. Türkçe ve Batı dilleri arasındaki bu yapısal uyumsuzluğun çözümü, yani ön ekli bir yabancı kelimenin Türk dilindeki karşılanış yolu, ancak, olsa olsa, temel kelimenin ya kendisi ya da Türkçe karşılığı aynı kalmak üzere ön ekin karşılığı olarak, onun işlevine, görevine uygun gelen bir isim, sıfat, edat, ... gibi Türkçe kelime hâlindeki bir unsur getirmek şeklindedir. Mesela, ön ek taşıyan “**il-legal**” kelimesi Türkçede ya “legal olmayan” tarzında ya da “yasa dışı” şeklinde tam bir Türkçe karşılık hâlinde kullanılmaktadır.* (Ersoylu, 2010: 205-206)

Bogdan, adı geçen makalesinde Türkçe ve Rusça gibi farklı yapılaraya sahip dillerin karşıtsal çözümlemesinin nesnesi olarak Rusçadaki ön ekli fiilleri seçmiş ve Rusçadaki ön ekli fiillerin karşılaştırılmasında metodik gereksinimler için bunların Türkçedeki karşılıklarıyla ilgili bazı tespitlerde bulunmuştur. Bogdan’a göre: *Yabancı dil öğretim sürecinde; anadilin yabancı dilde yansıtılması, yani, her yeni olgunun ana dilin prizmasından geçmesi gerekmektedir. Yabancı dilin öğrenme süreci; bir yandan, ana dilin etkisinin kaldırılması, diğer yandan ise ana dile dayanarak sistemin oturtulmasını gerektirmektedir. Böylece ana dil, yabancı dilin olgularının geçtiği bir ‘süzgeç’e benzetilebilir. Anadilin etkisinin psikolojik temeli, bilimsel araştırmalarda ve öğretim uygulamalarında kanıtlanmıştır. Bu bağlamda, özellikle Türkçe ve Rusça gibi farklı yapılaraya sahip dillerin karşıtsal çözümlemesinin önemi artmaktadır. Farklı yapılaraya sahip dillerin karşıtsal çözümlemesinin önemini ve Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen ana dili Türkçe olan öğrencilerin öğrenim yöntemine ihtiyaçlarını göz önünde*

bulundurarak karşıtsal çözümlemenin nesnesi olarak Türk dilinin 'prizma'sından geçen Rusçadaki ön ekli fiiller seçilmiştir.

Adı geçen makalede ayrıca her iki dilin farklı dil gruplarına dâhil olmasının fiillere getirilen ön ekleri öğrenmedeki etkileri hakkında şu tespitlerde bulunulmuştur: Kelime kökleri ve türetimindeki karşılaştırmalar şunu gösterdi ki, Türk ve Rus dilleri farklı sistemdeki dil gruplarına ait oldukları için aralarında benzerlikten çok ayrılıklar vardır. (bk.tablo 1.)

Tablo 1

Benzerlikler (сходства)	Farklılıklar (различия)	
	Rusça	Türkçe
*Kelime türetimi morfoloji yoluyla yapılır. *Kök, sözcüğün anlamını taşıyan temel etkindir. *Son eklerle kelime türetimi yapılır.	*Slav dilinin çekimli (bükümlü) grubuna ait olması *Kelime türetiminin veya kelime değişiminin kelime köküne ön ek, son ek veya (iç ek) eklenerek oluşması *ön ek ve son eklerin bulunması; *Kelimenin kökünün genelde tek başına bir anlam ifade etmemesi.	*Oğuz grubu eklemeli ya da bitişken dil özelliğine sahip olması. *Kelime türetimi ve kelime değişimi kelimenin köküne son ek veya edat (yapım ekleri) eklenerek oluşur. *sadece son ek (sondan eklemeli) özelliğe sahip olması *kök tek başına anlam taşıyabilir ve cümle içinde cümlenin bir ögesi konumunda olabilir.

Kelime oluşumu, morfolojik (biçim bilim) açıdan Rus ve Türk dillerinde birbirinden farklıdır. Bu farklılığın sebebi, cümlelerin kurulmasına yardımcı olan yapım eklerinin ve tamlamaların dilin morfolojik yapısıyla sınımsıkı bağlı olmasıdır. Rus ve Türk dilleri aynı zamanda kelimeyi oluşturan elementlerin miktarı açısından da ayrılmaktadır. (bk.tablo 2.) (Bogdan, 2011: 530)

Tablo 2

Fiillerin oluşturulması için morfolojik yöntem

Rusçada	Türkçede
Son ekli (-а-, -ова-, -ева-, -ыва- и др.)	(-um-, -yor-, -mış-, -miş- v.b.)
Ön ekli (при-, на-, за-, в- и др)	—
Son ekle- ön ek (-за-...-ыва-; у...-ва-и др)	—

İkinci tabloda da görüldüğü gibi Rus ve Türk dillerinin yapısal farklılıkları, kelime oluşumu sisteminde belirgin bir şekilde rol oynuyor. Ancak Rusçadaki fiil ön eklerin anlamlarının bilinmesi Türkçeye aktarılmasında önemli bir etkindir.

Rusçadaki ön eksiz fiillere, örnek olarak verebileceğimiz *ходитъ* fiili; Türk dilinde eşdeğeri yürümek olarak kullanılır, *ходитъ* fiilinin ön ekle oluşan fiilleri *уходитъ*, *находитъ* gibi, Türk dilinde basit şekliyle *götmek*, *bulmak* anlamında kullanılır. Rusçadaki ön ekli fiiller, Türkçeye farklı bir kelime olarak aktarılır.

✓ Входитъ/ Войти	Girmek
✓ Вырвать	Koparmak
✓ Закончить	Bitirmek
✓ Отодвинуть	itmek, çekilmek

Rus dilindeki ön ekli fiillerin Türk dilindeki anlamsal karşılıkları farklıdır. Örneğin; Rusçadaki ön eksiz fiiller olan **носить** taşımak; *getirmek*, **водить** sürmek, *dolaştırmak*, *gezdirmek*, **возить** (arabayla) taşımak; *gezdirmek*; *getirmek* ve ön ekli fiiller olan **приносить**, **приводить**, **привозить** fiillerin Türk dilindeki anlamsal karşılığı tek bir fiille sağlanıyor: ‘getirmek’. Bu fiillerin Rusçadaki anlamları tek anlamlı değildir, çok anlamlıdır. Rusçada getirmek fiilinin ön ekli şekli ve ön eksiz şekilleri farklı olup fiillerin bitmiş bitmemiş özellikleri de hesaba katılıyor. Bir fiil ‘getirmek’ anlamındayken o fiile ön ek getirilerek fiil ‘götürmek’ şekline dönüşebiliyor: **носить** taşımak; *getirmek*, **относить** götürmek. Rusçada aynı ön ekli fiiller anlam karşılıklı iki veya daha fazla Türkçe fiille aktarılabilir. Örneğin, Türk diline **уйти** ‘gitmek’ fiilinin aktarılması için metne göre üç farklı fiil kullanılabilir: **я ушел** - Ben gittim, **он ушел в свою комнату** -odasına çekildi. **поезд ушел**- tren kalktı.

Tablo 3.

Rusçadaki ön eklerin Türkçedeki zıt anlamlı eş değerlikleri

Rusçada zıt olan ön ekler	Rusçada zıt olan ön ekli fiiller	Türkçedeki anlamsal karşılıkları
В-, ВЗ-# С-	Въехать (на гору) Съехать (с горы)	<i>çıkma</i> (dağa) # <i>inme</i> (dağdan)
ЗА- # ВЫ-	Зайти (за дверь) Выйти (из-за двери)	<i>girmek</i> (kapının ardına) # <i>çıkma</i> (kapının ardından)
ЗА- # РАЗ-	Закреть (книгу) раскрыть (книгу)	<i>kapatma</i> (kitabı) # <i>açma</i> (kitabı)

Tablo 4.

Zıt anlam oluşturan ön ekler

при- Мы приехали на станцию утром. Моя мама придет тебя навестить.	куда? в / на + В.п. куда? к кому? к + Д. п.	у- Поезд уехал два часа назад. Я ушел со службы в 22 года.	откуда? из / с Р. п. откуда? от кого? от + Р. п.
в- (во-) Автобус въехал в гараж. Мы с трудом внесли фортепиано в квартиру	куда? в / на + В. п. куда? к кому? к + Д. п.	вы- Мой муж выехал из страны два года назад. Грузчики вынесли из дома все тяжелые вещи.	откуда? из / с Р. п. откуда? от кого? от + Р. п
под- (подо-)		от- (ото-)	

Rusça ve Türkçede Ön Ekler Kavramına Dil Bilimsel Bir Yaklaşım

<i>Мы подбежали к профессору поближе, чтобы лучше слышать. Трамвай подъехал к остановке.</i>	<i>к куда? к кому / чему? к + Д. п.</i>	<i>Люди отбежали от огня. Троллейбус отъехал от магазина.</i>	<i>откуда? от кого / чего? от + Р. п.</i>
--	---	---	---

Kaynak: Hanife Çaylak, "Anadili Türkçe Olan Yetişkin Bireylere İkinci Dil Olarak Rusça Öğretiminde Ön Ekli Fiiller" *International Journal of Languages Education and Teaching dergisi*, Udes 2015, s.1257.,Mannheim-GERMANY

Rus dilinde ön ekli fiilleri iyice anlamak için şu üç bileşeni bilmek gerekir: *ön ekin anlamı* → *fiil kökünün anlamı* → *edat+ isim tamlaması*. Bu üç bileşen söz dizimsel ve anlamsal olarak ön ekli fiille bağlantılı olmalıdır. Rus dilinde ön ekli edat+ hal kombinasyonu, ön ekli edattan (ismin önünde ayrı duran ön ek) ve hal durumundan oluşuyor. Örneğin; Rus dilinde *doexat do doma* → *do + p.n.* ifadesinin Türk dilindeki karşılığı şudur: *arabayla ev-e kadar geldi.* → *do – kadar + p.n -e hali*). Türk dilinde edat-hal kombinasyonu ise Rus dilindeki gibi değildir. Çünkü Türk dilinde daha önce de ayrıntılı olarak anlattığımız gibi Rusçadaki gibi fiillere getirilen bir ön ek kavramı yoktur. Durum böyle olunca, Türkçedeki ifadelerin anlamlarını yalnızca son eklerle ve sona gelen edatlarla verebiliriz. (bkz. Tablo 5.)

Rus dilinde ön ekli edat-hal kombinasyonu	Örnekler (примеры)	Türkçedeki son eklerin ve sona gelen edatların kombinasyonu	Örnekler (примеры)
<i>в/на + в.п.</i>	<i>Выбежать в комнату Взлететь в небо Накопить на машину Высушить волосы</i>	<i>ya/ye/yı/e/a/i/t/u/ü + - / doğru; (m)ı/(in)i/(un)u + -</i>	<i>Odaya koşarak girmek. Gökyüzüne doğru yükselmek Araba için biriktirmek Saçını kuru olana kadar kurutmak</i>
<i>Из от+p.n. До+p.n.</i>	<i>Закричать от страха Отучить от сладкого Доехать до дома Дослушать до конца Дописать до точки</i>	<i>-dan/den/den+- (m,in,un,ün)e/i/a/u/ ya +kadar-</i>	<i>Korkudan bağırarak Tatlıdan uzak durmayı öğretmek Eve ulaşmak Sonuna kadar dinlemek Sonuna kadar yazmak</i>

YÖNTEM

Rusça ön ekli fiillerin metodik amaçlı karşılaştırmasında aşağıdaki kriterlere bakılmalıdır:

- ❖ Karşılaştırılan dillerin kelime yapısında ve türetiminde ortak ve özel yanlarını bulup ortaya çıkarmak
- ❖ Etkileşimin etkenleri yani olumlu transfer ve girişim veya Türk öğrencilerin ana dilden olumsuz transferi
- ❖ Türk öğrencilerin Rusçadaki ön ekli fiilleri kullanımı esnasında ana dilin etkisiyle oluşan

genel zorlukların belirlenmesi

Rusçadaki ön ekli fiillerin karşılaştırılmasında metodik gereksinimler için bunların Türkçedeki karşılıkları üç kritere göre yapılır:

- ❖ Rusçadaki ön eklerin anlamı (çok anlamlılık, eş anlam ve zıt anlam) ve bunların Türk dilindeki ifadesi
- ❖ Rusça ön ekli fiil ve onların Türk dilindeki anlamsal karşılıkları
- ❖ Rusça ön ekli fiillerin ve ismin hallerinden -de halinin kombinasyonu ve onların Türk dilindeki yapısal ve anlamsal karşılıkları

BULGULAR

- ❖ Rus ve Türk dillerinde kelime oluşumunda en verimli yöntem morfolojik yöntemdir.
- ❖ Türk dilinin morfoloji sisteminde kelimelerin ön ekleri olmadığından ön ekli kelime türetimi de yoktur.
- ❖ Rusçadaki ön ekli fiillerin anlamı Türk dilinde üç şekilde bulunur: basit, bileşik ve karışık.
- ❖ Rusçadaki fiillerin ön eklerinin Türkçede karşılığı olan kesin bir sistem yoktur.
- ❖ Rusçadaki ön ekli fiillerin Türkçedeki karşılığı çoğunlukla metne bağlıdır. Bazen Rusçada aynı ön ekli fiillerin Türkçedeki karşılıkları farklı fiillerle açıklanabiliyor.
- ❖ Rusçada farklı ön eklerin yardımıyla oluşan ve birbirine anlamca yakın olan fiil kökleri bakımından farklı anlamlar taşıyan fiiller, Türkçeye aktarılırken sadece bir fiille ifade ediliyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- ❖ Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için kelime işletiminde ve türetiminde sürekli son ekleri kullanmıştır.
- ❖ Türkçede Batı dillerindeki gibi bir ön ek kavramı yoktur. Ön ek gibi algılananlar ise sadece yabancı kelimelere karşılık bulma çalışmalarında ön ekli kelimeleri Türkçeleştirirken birleşik kelime kurma yoluna gidilmesi sonucu Türkçedeki bu birleşik kelimelerin zaman zaman ön ekli kelimeler gibi algılanması ve Türkçede ön ek kavramı var mıdır sorusunu gündeme getirmesidir.
- ❖ Rus dilinde bir fiilin tam anlamını verebilmek için ön ekli edat- hal kombinasyonu kullanılır. Türk dilinde bunun tam karşılığı yoktur. Türk dilinde bir fiilin anlam karşılığı; hal ekleriyle, son eklerle ve sona gelen edatların kombinasyonu ile sağlanabilir.
- ❖ Rusçada zıt anlamlı ön ekli fiillerin Türkçedeki karşılıkları zıt anlamlı fiillerle sağlanıyor.
- ❖ Rus dil sisteminin bel kemiği olan ön ekleri iyice özümsemek günlük iletişimde çok büyük kolaylıklar ve avantajlar sağlayacaktır.
- ❖ Her kelimedede ön ek ve kökü birbirinden ayırabilmek ve ön eklerin ana anlamlarını bilmek son derece önemlidir, çünkü bu sayede cümle ve metinler daha kolay anlaşılır.
- ❖ Belli sayıda örnek çalışıldıktan sonra genel kurallar iyice anlaşılıyor ve ön ek seçimi zor gelmiyor. Sonuç olarak da ön ekleri çalıştıktan ve bu sistemi anladıktan sonra yeni kelimeler daha kolay ezberleniyor, kelime hazinesi ciddi bir ölçüde genişliyor, fiille birlikte kullanılacak ismin hali ve zamiri daha kolay bulunuyor.

KAYNAKÇA

- Bogdan M. (2011, 5 – 6 Mayıs) *Rusçadaki Ön ekli Fiillerin Türkçedeki Karşılıklarıyla Öğretim Amaçlı Karşıtsal Çözümlemesi*, Kayseri: I. Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu Bildiriler Kitabı (ades)
- Ersoylu H. (2010) *Çağdaş Türkiye Türkçesinde Kullanılan Yabancı Dilden Ekli Yabancı Kelimeler*, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi: sayı: 705.
- TDK. (2011) *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şahin H. (2006) *Türkçede Ön Ek*, Bursa: U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:7 sayı. 10
- Баранов М.Т. (1984) *Русский язык: справ, материалы: учеб, пособие для учащихся, 4-е изд-* Москва: просвещение
- Богданов С. И., Евтюхин В. Б. (2009) *морфология современного русского языка*. Санкт-Петербург: Факультет филологии и искусств Санкт-Петербургского государственного университета.
- Шанский Н.М. (1959) *очерки по русскому словообразованию и лексикологии*, Москва : учебно-педагогическо еиздательство министерства.
- Земская Е.А. (1973) *современный русский язык, Словообразование* , Москва.
- Земская Е.А. (1992) *словообразование как деятельность*, Москва.